

Dossier «Economia social i solidària: experiències i reptes»

AVANTATGES I DESAVANTATGES DELS DIFERENTS MODELS

Monedes socials i complementàries (MSC)

Yasuyuki Hirota

Investigador de la Universitat de València

RESUM En les últimes dècades han sorgit experiències de monedes socials i complementàries (MSC), mitjans d'intercanvi diferents dels diners de curs legal, amb la finalitat d'impulsar transaccions dins del mercat. Se'n justifica l'ús des del punt de vista de la mateixa definició dels diners com a acord o llei en una comunitat. Es classifiquen les MSC en sis categories diferents: les recolzades amb monedes oficials (que optimitzen la circulació de la moneda oficial en retenir-la), les recolzades amb altres béns i/o serveis (que injecten liquiditat en la comunitat), les emeses per l'autoritat pública (que circulen àmpliament per ser vàlides en el pagament d'impostos), les de confiança mútua (els socis de la qual tenen saldos positius o negatius, com a dret a demanar el valor equivalent de béns o serveis, o com a obligació a oferir-lo), les emeses com a crèdit bancari (que tenen efectes contracíclics i permeten activitats econòmiques estables), i les FIAT (que neixen sense cap suport i han de ser gestionades cautelosament per evitar acumulacions que condueixin a la hiperinflació). Cal estudiar els avantatges i desavantatges de cada model abans de triar-ne el més apropiat.

PARAULES CLAU LETS; bancs del temps; monedes locals; monedes socials; monedes complementàries

Social and Complementary Currencies and timebanks

ABSTRACT *In recent decades, different manifestations of Social and Complementary Currencies (SCCs) have emerged. SCCs are exchange mechanisms that offer an alternative to legal tender, aiming to stimulate trade within a circle. Their use is justified by the very definition of money as an agreement or law made by the community. Such currencies can be divided into six categories: currencies backed by official currencies to optimize the circulation of the legal tender by retaining it; currencies backed by other goods and/or services to inject liquidity into the community; currencies issued by the public authority that are circulated extensively because of their usefulness for paying taxes; mutual credit systems where members' positive or negative balances equate to the right to ask for the equivalent value of goods and/or services or the duty to provide them, respectively; SCCs issued as bank credit, with counter-cyclical effects to stabilize economic activities; and Fiat SCCs, which come into being without collateral, and need to be carefully managed to avoid accumulations in some businesses or overissue leading to hyperinflation. Each model's advantages and disadvantages must be studied carefully to decide which is most appropriate.*

KEYWORDS *LETS; timebank; local currencies; social and complementary currencies*

Introducció

Les monedes socials i complementàries (MSC) són eines per a facilitar transaccions dins d'un determinat col·lectiu sense usar monedes de curs legal (euro, dòlar dels Estats Units, lliura esterlina, etc.). S'han desenvolupat diversos models, com ara els LETS i els bancs de temps, que funcionen en diferents països: Chiemgauer a Baviera (Alemanya), Bristol Pound a Bristol (Regne Unit), Eusko al País Basc francès, La Turuta a Vilanova i la Geltrú (Barcelona), Puma a Sevilla, Banc Palmells a Brasil, Clubs de Barata a Argentina etc. Satisfan diferents necessitats socioeconòmiques que no estan cobertes pel sistema monetari convencional.

En aquest article es presenten algunes fallades estructurals que impedeixen una operació sostenible del sistema monetari, algunes de les quals són causades per la mateixa creació monetària com a crèdit bancari que exigeix taxes d'interès compost. A continuació es tracta el concepte de MSC i es donen pinzellades sobre diferents experiències categoritzades segons el suport per a la seva emissió. En darrer lloc, es comparen els diferents models amb la finalitat de mostrar les seves característiques.

1. Cinc fallades estructurals del sistema monetari

Lietaer *et al.* (2012) esmenten els cinc aspectes següents sobre el sistema monetari actual, que funcionen en contra de la construcció d'una societat sostenible:

1. Tendència procíclica de creació i flux monetaris. La banca privada és l'emissor principal de diners com a conseqüència de la creació creditícia. Crea els diners quan concedeix crèdits als prestataris (Douthwaite, 1999). Però aquesta concessió depèn de la conjuntura econòmica: se sol injectar massa monetària excessiva durant la bonança, per escalfar encara més l'economia, mentre que les institucions financeres rebutgen oferir crèdits quan comença la reculada econòmica, la qual cosa agreuja encara més l'economia.
2. Visió a curt termini. A causa de les taxes d'interès compost es descompten els valors actuals de les riqueses que es formaran en el futur. Així per exemple, en suposar que les taxes són del 5% l'any, un dipòsit actual de 1.000 € seran uns 1.629 € ($1.000 \times 1,05^{10}$) d'aquí a 10 anys. Per aquesta mateixa lògica, els actius que valdran 1.000 € en 10 anys valen actualment només uns 614 € ($1.000 / 1,05^{10}$). Per tant, els projectes a llarg termini són poc atractius per als inversors, mentre que els entusiasmen altres projectes que rendeixen a curt termini.
3. Pressió al creixement permanent. Un altre efecte nociu de les taxes d'interès en el desenvolupament sostenible és l'exigència d'un creixement cada vegada més accelerat, ja que la taxa d'interès dels anys anteriors també es converteix en principal. Aquesta pressió obliga que els actors econòmics que prenen préstecs en prioritzin la devolució, molt sovint en detriment del medi ambient i/o dels treballadors.
4. Concentració, sense misericòrdia, de la riquesa. Les taxes d'interès funcionen per redistribuir la riquesa a favor dels pocs rics, que tenen diverses formes d'obtenir rendes, mentre que la majoria de la població paga més que no pas rep. Fins i tot els que no tenen deute, han de pagar aquesta taxa d'interès com a part del preu de cada producte i/o servei que consumeixen.
5. Devaluació del capital social (cohesió social). La competència, promoguda pel sistema monetari vigent, afebleix les relacions humanes.

És molt rellevant destacar que les fallades 1, 2 i 3 estan vinculades amb el fet que la majoria de la massa monetària està creada per la banca privada quan concedeix crèdits als prestataris per a finalitats comercials, exigint-los no solament retornar el principal sinó també les taxes d'interès. Per tant, «la massa monetària de l'economia real depèn totalment de la decisió del sector bancari sobre els seus préstecs» (Dyson *et al.*, 2011) mentre que l'economia necessita cada vegada més liquiditat per a poder pagar els deutes. Aquest esquema funciona bastant bé quan creix l'economia i la banca veu més rendibilitat en aquest negoci, però comença a demostrar els seus defectes estructurals tan aviat com s'inicia la reculada econòmica.

2. Definició de MSC

És un fet curiós que, en comparació dels diferents usos dels diners, se sap molt poc sobre la seva naturalesa. Lietaer (2001) els defineix com «un acord dins d'una comunitat d'usar alguna cosa com a mitjà d'intercanvi», una definició similar a la d'Aristòtil quan diu que «no existeix per naturalesa sinó per llei» (ètica nicomàquia). Però allà s'hi afegeix el concepte de «comunitat» per destacar que cada moneda és pròpia de cada col·lectiu, que té la llibertat de crear i usar el seu mitjà d'intercanvi propi sempre que li sigui apropiat. Un exemple serien les milles de les línies aèries, si bé aquests programes van ser creats per aquestes mateixes companyies com una eina de màrqueting.

El terme MSC és la combinació de dues expressions: «monedes socials» i «monedes complementàries». La primera va ser creada per Primavera (1999) per destacar els «efectes d'inclusió social» que s'observaven en les pràctiques dels Clubs de Permutes a Argentina, encara que aquesta expressió es va difondre en altres països en contextos socioeconòmics diferents que el del país del Riu de la Plata. La segona va ser encunyada per Bernard Lietaer l'any 1998 en un informe lliurat a la Comissió Europea, on destacava el paper d'aquestes monedes a l'hora de fomentar la cohesió social, mentre que la moneda convencional serveix per a enfortir el capital financer i el físic (infraestructura) (Rizzo, 2003).

3. Classificació de les MSC

Hi ha milers de MSC que es poden classificar en les sis categories diferents: MSC recolzades amb diners oficials, MSC recolzades amb altres béns i/o serveis, MSC emeses per entitats públiques, MSC basades en la confiança mútua, MSC emeses com a crèdit i MSC FIAT (Wild, 2011). Vegem, a continuació, com funciona cada modalitat en la pràctica.

3.1. MSC recolzades amb moneda oficial

Chiemgauer (Alemanya), Bristol Pound (Regne Unit), Berkshares (Estats Units), SOL-Violette i Eusko (França), entre d'altres, pertanyen a aquesta categoria. Sobre la base del dipòsit de moneda oficial, s'emet i circula aquesta tipologia de MSC. Certs usuaris d'aquest mitjà d'intercanvi poden reemborsar-la amb la finalitat de pagar els proveïdors externs, impostos etc., encara que en molts casos es cobren comissions en el reemborsament amb la finalitat de frenar la reconversió. Si bé és el model més proper a la moneda convencional, està dissenyat per a retenir la liquiditat dins de la zona durant més temps, la qual cosa n'optimitza l'efecte multiplicador.

Chiemgauer és la iniciativa més reeixida, no solament pel llarg trajecte històric, sinó també pel disseny sofisticat. Els consumidors trien un projecte social en donar-se de alta i donen el 3% dels diners a aquest projecte cada vegada que es fa un canvi d'euro a aquesta moneda. Els comerços que l'accepten poden convertir-lo a euro després de pagar el 5% de comissió, o bé el poden gastar en altres comerços associats, cosa que evita la comissió. De vegades, s'implementa l'oxidació (Gesell, 1916), és a dir, es cobra el 3% d'oxidació semestralment (2% trimestralment fins a 2015) para a desincentivar el tresorament dels diners i estimular la circulació sense fre dels mitjans d'intercanvi.

3.2. MSC recolzades amb altres béns i/o serveis

El Banc d'Hores Comunitari de Capilla del Monte, Córdoba (Argentina), i Gota Verde a Yoro (Hondures), corresponen a aquesta categoria. Així mateix, Terra, una proposta d'un barter comercial a escala planetària, també funcionarà d'aquesta manera una vegada implementada.

La iniciativa argentina es va fundar l'any 1999 dins de la Cooperativa Escolar Olga Cossetini per permetre que els pares dels nens que hi estudiaven poguessin pagar part de les mensualitats amb aquesta MSC, que s'emetia

quan cadascun dipositava productes o compromisos per a oferir serveis. Això va fer que les famílies amb orientacions alternatives i amb ingressos limitats en moneda oficial poguessin matricular a ses fills al programa educatiu que desitjaven. Posteriorment van participar altres famílies alienes a aquesta escola, que van mostrar interès a usar aquest mitjà d'intercanvi (Caldano, 2007).

Gota Verde va ser una experiència iniciada gràcies al suport de la fundació holandesa STRO, que va impulsar un projecte de producció de biodièsel per substituir la importació de petroli. S'emetia una MSC que era intercanviable per oli de *jatropha* (Puente Rodríguez, 2010; De Jongh i Nielsen, 2011).

Terra és una proposta de Lietaer (2004) que es convertirà en una «moneda complementària», d'«emissió privada» que serà «referenciada en comerç», «oxidable» i «resistent a la inflació», amb la finalitat de superar problemes en el comerç internacional de «manca d'un estàndard internacional de valor», «ampliació d'alts i baixos conjunturals», «punt mort institucional» i «inacció política». Aquesta moneda serà emesa com una iniciativa privada quan les grans corporacions etc. dipositin matèries primeres d'acceptació universal, com ara petroli i blat. Serà reemborsable en aquests dipòsits, i es cobrarà un 2% d'oxidació anual en moneda oficial per mantenir el sistema.

3.3. MSC emeses per entitats públiques

Aquestes monedes solen ser acceptades per tots els actors econòmics atès que, per la seva definició, tenen l'avantatge de ser usades com a mitjà de pagament d'impostos. Diferents províncies argentines, i fins i tot el mateix Estat argentí, van emetre els seus bons i els van posar en circulació durant la crisi de 2001-2002. Es coneixen com Patacón (província de Buenos Aires) i Lecop (Estat argentí). Això permetia complementar la falta de la massa del pes argentí, restringida per la convertibilitat (el Banc Central de la República Argentina necessitava tenir reserva en dòlars per poder emetre aquests diners de curs legal; és a dir, el règim monetari que existia era com el patró dòlar en comptes del patró or). Els avantatges eren la reactivació de les economies provincials en el període de crisi aguda i restricció, l'estabilitat de preus, com també el fre a la fugida de capitals dels circuits d'acumulació i de la pujada del dòlar (Sbatella, 2011). Soddy (1933) proposa que l'emissió monetària la faci el mateix Estat, amb l'obligació de reserva del 100% a la banca privada, perquè s'elimini el procés de creació creditícia i que l'autoritat monetària governamental pugui injectar una quantitat suficient de liquiditat a l'economia nacional.

En els últims anys, aquesta proposta, denominada Chicago Plan, l'ha promou el moviment social britànic Positive Money i les seves sucursals en diferents països, a més de comptar amb diferents suports (Zarlenga, 2002; Stiglitz, 2003; Benes i Kumhof, 2013; Yamaguchi, 2013; Dyson, Jackson i Hodgson, 2014; Sigurjonsson, 2015).

3.4. MSC basades en la confiança mútua

Els LETS i els bancs del temps, els dos corrents més importants de monedes socials, pertanyen a aquest corrent de MSC. En aquest model, tots els socis tenen un compte intern on es registra cada transacció (un augmenta el seu saldo mentre que un altre el redueix). A causa d'aquesta estructura, cal que almenys algú tingui el saldo negatiu perquè altre(s) soci(s) tingui(n) el saldo positiu, si bé hi ha una diferència fonamental entre el deute en moneda oficial i el saldo negatiu en aquests sistemes de confiança mútua: no es cobren taxes d'interès als saldos negatius, cosa que impedeix que creixin exponencialment. Els saldos positius i negatius són «expectatives de l'energia laboral» i «energia laboral disponible per a complir obligacions no fetes», respectivament (Jackson, 1997).

En alguns països els LETS estan relacionats amb la recuperació dels llaços tradicionals, com ara *pumasi* a Corea del Sud i *kaláka* (ajuda mútua en el treball) a Hongria. Al país asiàtic algunes experiències usen aquesta paraula autòctona per assenyalar la similitud entre aquesta moneda i un costum antic que es practicava sobretot al camp, mentre que al centre d'Europa es posa l'accent en la recuperació de les relacions humanes descrites en la paraula (Hirota, 2012; North, 2004).

Della Peruta i Torre (2015) assenyalen que els LETS serveixen per a mantenir la capacitat dels aturats, mentre que Williams (1998), Gran (1998) i Ingleby (1998) demostren el perfil particular dels usuaris com a verds i/o esquerrens i persones actives en la comunitat, amb un alt nivell educatiu i amb absència de la classe obrera. Aldridge *et al.* (2003) en qüestionen la idoneïtat per a la classe marginada. A Espanya hi ha desenes de LETS que han nascut

a partir de 2010, entre d'altres la Cooperativa Integral Catalana, les Ecoxarxes Catalanes i la Xarxa 24 (Comunitat Valenciana), com també Puma (Sevilla).

El banc del temps beneficia «els exclosos socialment perquè els involucra en el voluntariat mutu i la participació comunitària» (Seyfang, 2002) i també perquè crea una xarxa d'ajuda mútua sense involucrar l'intercanvi de béns. Moltes iniciatives compten amb el suport financer del sector públic i/o de fundacions (exemple: l'Accorderie a Quebec i França) per cobrir les despeses necessàries per a l'operació. A Espanya aquesta experiència va ser introduïda per l'associació Salut i Família i l'Ajuntament de Barcelona, i posteriorment s'ha expandit a altres llocs i ha donat llum a centenars d'iniciatives. És el cas de Galícia, que té una llei que promou bancs municipals (articles 43 a 46 de la Llei Gallega 2/2007, de 28 de març, del treball en igualtat de les dones).

3.5. MSC emesa com a crèdit bancari

El Banc WIR, que funciona a Suïssa des de 1934, és una cooperativa bancària que concedeix crèdit amb la seva pròpia moneda (WIR) a taxes d'interès més favorables per als prestataris, cosa que reté el poder adquisitiu dins de la xarxa de les empreses sòcies (pimes nacionals) i augmenta les transaccions entre elles. El motiu d'acceptar aquesta moneda és que els prestataris necessiten retornar-la. Stodder (2005) demostra diferents efectes anticíclics d'aquesta moneda, que contribueixen a l'estabilitat econòmica del país.

3.6. MSC FIAT

Pertanyen a aquesta categoria les MSC emeses a tots els socis sense cap tipus de suport. Funcionen sobre la base de la confiança dels usuaris en la moneda. És el cas d'Ithaca Hours, al comtat de Tompkins (Nova York, EUA), Calgary Dollars a Canadà i diferents crèdits usats en els Clubs de Barata a Argentina fins a 2002. L'experiència nord-americana es va enfrontar al problema d'acumulació d'aquesta MSC en certs comerços, que no podien dispensar-la (Papavasilou, 2008). D'altra banda, l'experiència sud-americana, que en el seu apogeu va ajudar milions de persones a sobreviure, va acabar perdent la confiança dels usuaris a causa de la falta de control sobre l'emissió, la qual cosa va injectar massa monetària excessiva i va causar hiperinflació (Louge, 2005). És per tot això que cal planificar bé qualsevol projecte d'aquest tipus, per tal de facilitar la circulació contínua i sense fre de la moneda i controlar la massa monetària evitant la pujada de preus.

4. Comparació de diferents models

La sobirania monetària i l'acceptació tenen, en general, una relació oposada. Les MSC de confiança mútua i les FIAT tenen el major grau de sobirania, fenomen que és precisament l'altra cara de la moneda: l'acceptació limitada d'aquest mitjà d'intercanvi, ja que l'accepten només els socis. A continuació, en grau de sobirania, es troben les recolzades amb béns i/o serveis (en què cal tenir alguna cosa per a dipositar, si bé aquest dipòsit augmenta la possibilitat que sigui acceptat), seguides de les concedides com a crèdit bancari i, finalment, les recolzades amb diners de curs legal (ja que depenen totalment de la moneda oficial).

Normalment, els preus expressats en MSC són estables, encara que en el cas de les FIAT cal controlar la massa monetària ja que es corre el risc de generar hiperinflacions. Totes les MSC, llevat de les recolzades amb diners de curs legal, són contracíclics. Des del punt de vista de la inclusió social, les monedes emeses per les entitats públiques tindran més potencial atès que és possible destinar-les a la millora de la qualitat de vida de la classe més marginada, si bé gastar-les per a altres finalitats és completament possible. Aquesta mateixa potencialitat la presenten les monedes basades en la confiança mútua i les FIAT. Quant a la fidelització de clients, les basades en la confiança mútua, les recolzades en moneda oficial i les recolzades amb altres béns i/o serveis solen restringir-se a l'ús local, la qual cosa augmenta la possibilitat d'atreure clients.

Conclusions

Les monedes oficials tenen diferents fallades estructurals, com ara la tendència procíclica de creació i flux monetaris, el curt termini, la pressió al creixement permanent, la concentració sense misericòrdia de la riquesa i la devaluació del capital social (cohesió social). Totes funcionen en contra de la sostenibilitat de la nostra societat. És destacable que les primeres tres fallades són fruit de la mateixa creació monetària com a crèdit bancari, amb taxes d'interès compost que cal pagar. La injecció del mitjà d'intercanvi depèn de la rendibilitat de la banca.

Els diners són simplement conseqüència d'una llei o un acord dins d'una comunitat, i es pot crear un altre mitjà d'intercanvi sempre que hi hagi consens entre els usuaris. Cada MSC funciona d'una manera particular, segons el recolzament de què disposi. Les MSC recolzades amb moneda oficial optimitzen la circulació de la mateixa moneda oficial, mentre que les recolzades amb altres béns i/o serveis augmenten la liquiditat a força de la riquesa en la comunitat. Les emeses per entitats públiques circulen dins de l'economia nacional, les basades en la confiança mútua generen transaccions en certs grups, les emeses com a crèdit bancari estableixen l'economia pels seus efectes contracíclics i, finalment, les FIAT necessiten una gestió apropiada. Cada model té els seus avantatges i desavantatges, des de diferents punts de vista. Per tot això, és important triar sempre el més adequat.

Bibliografia

- ALDRIDGE, T.J., PATTERSON, A.; TOOKE, J. (2003). «Trading Places: geography and the role of Local Exchange Trading Schemes in local sustainable development». A: BUCKINGHAM, S.; THEOBALD, K. (ed.), *Local environmental sustainability*. Cambridge: Woodhead.
- BENES, J.; M. KUMHOF (2013). «The Chicago Plan Revisited». <<http://www.lse.ac.uk/economics/newsEvents-Seminars/files/MichaelKumhofpaper.pdf>>
- CALDANO, M. (2007). «La experiencia de la cooperativa escolar y banco de horas comunitario "Olga Cossettini"». A: PLASENCIA A.; ORZI, R. (comp.). *Moneda social y mercados solidarios - Potencial emancipador y pedagógico de los sistemas monetarios alternativos*. Buenos Aires: Ciccus. pàg. 89-96
- DE JONGH, J.; NIELSEN, F. (2011). *Lessons Learned: Jatropha for local development*. <http://www.jatropha.pro/PDF%20bestanden/2011-12_Jatropha_Lessons_Learned_final.pdf>
- DELLA PERUTA, M.; TORRE, D. (2015). «Virtual Social Currencies for Unemployed People: Social Networks and Job Market Access». *International Journal of Community Currency Research*. Vol. 19, secció D, pàg. 31-41.
- DOUTHWAITE, R. (1999). *The Ecology of Money*. Totnes (Regne Unit): Greenbooks.
- DYSON, B. et al. (2011). «Towards a twenty-first century banking and monetary system submission to the independent commission on banking». <<http://www.positivemoney.org/wp-content/uploads/2010/11/NEF-Southampton-Positive-Money-ICB-Submission.pdf>>
- DYSON, B.; JACKSON, A.; HODGSON, G. (2014). *Creating a Sovereign Monetary System*. <http://positivemoney.org/wp-content/uploads/2014/07/Creating_a_Sovereign_Monetary_System_Web20130615.pdf>
- GESELL, S. (1916). *Die natürliche Wirtschaftsordnung durch Freiland und Freigeld*. Les Hauts Geneveys (Suïssa): Selbstverlag.
- GRAN, E. (1998). «Green Domination In Norwegian Letsystems: Catalyst For Growth Or Constraint On Development?». *International Journal of Community Currency Research*. Vol. 2.
- HIROTA, Y. (2012). *Monedas sociales y complementarias (MSCs): Experiencias, su papel en la economía social, estrategias, marketing y políticas públicas*. <<http://www.slideshare.net/mig76/monedas-sociales-y-complementarias-ms-cs-experiencias-su-papel-en-la-economia-social-estrategias-marketing-y-politicas-pblicas>>
- INGLEBY, J. (1998). «Local Economic Trading Systems: Potentials for New Communities of Meaning: a brief exploration of eight LETSystems, with a focus on decision making». *International Journal of Community Currency Research*. Vol. 2.

- JACKSON, M. (1997). «The Problem of Over-Accumulation: Examining and Theorising The Structural Form of LETS». *International Journal of Community Currency Research*. Vol. 1.
- LIETAER, B. (2001). *The Future of Money - Creating new wealth, work and a wiser world*. Londres: Century.
- LIETAER, B. et al. (2012). *Money and Sustainability - The Missing Link*. Devon (Regne Unit): Triarchy Press.
- LOUGE, C. (2005). «Historia del trueque en Latinoamérica y la Argentina». A: LIETAER, B. (2005). *El futuro del dinero*. Buenos Aires: Longseller.
- NORTH, P. (2004). «Kaláka and Kör: Green money and mutual aid in Hungary». *International Journal of Community Currency Research*. Vol. 8, pàg. 24-28.
- PAPAVASILOU, F. (2008). *The Political Economy of Local Currency: Alternative Money, Alternative Development and Collective Action in the Age of Globalization*. <https://etd.library.emory.edu/file/view/pid/emory:15fnn/papavasiliou_dissertation.pdf>
- PRIMAVERA, H. (1999). «La moneda social de la Red Global de Trueque en Argentina: ¿Barajar y dar de nuevo en el juego social?». <http://base.socioeco.org/docs/doc-7262_es.pdf>
- PUENTE RODRÍGUEZ, D. (2010). «Redesigning Genomics - Reconstructing Societies: Local Sustainable Biotechnological Developments». <<http://dare.uvu.vu.nl/handle/1871/15887>>
- RIZZO, P. (2003). *L'économie sociale et solidaire face aux expérimentations monétaires – Monnaies sociales et Monnaies multilatérales*. Paris: L'Hermattan.
- SEYFANG, G. (2002). «Tackling social exclusion with community currencies: learning from LETS to Time Banks». *International Journal of Community Currency Research*. Vol. 6.
- SIGURJONSSON, F. (2015). *Monetary Reform: a better monetary system for Iceland*. <<http://www.forsaetisraduneyti.is/media/Skyrslur/monetary-reform.pdf>>
- SODDY, F. (1933). *Wealth, Virtual Wealth and Debt*. Reimprés el 1961. Londres: Omni Publications.
- STIGLITZ, J. (2003). *Deflation, Globalization and The New Paradigm of Monetary Economics*. <http://www.mof.go.jp/english/about_mof/councils/customs_foreign_exchange/gaic20030416.htm>
- STODDER, J. (2005). «Reciprocal Exchange Networks: Implications for Macroeconomic Stability». <http://www.lietaer.com/images/Stodder_Reciprocal_Exchange.pdf>
- WILD, L. (2011). *El dinero o la vida - una guía práctica para la alquimia monetaria*. Quito: Mayor Books.
- WILLIAMS, C. C. (1997). «Local Exchange And Trading Systems (LETS) In Australia: A New Tool For Community Development?». *International Journal of Community Currency Research*. Vol. 1.
- YAMAGUCHI, K. (2013). *Money and Macroeconomic Dynamics - Accounting System Dynamics Approach*. Osaka (Japó): Japan Futures Research Center.
- ZARLENGA, S. (2002). *The lost science of money - the Mythology of Money - They Story of Power*. Valatie (Nova York): American Monetary Institute.

Yasuyuki Hirota

miguel@ineval.org

Investigador de la Universitat de València

Doctorant japonès d'economia social a l'Institut Universitari de Recerca en Economia Social, Cooperativisme i Emprenedoria (IUDESCOOP) de la Universitat de València. En l'àmbit personal continua investigant i promovent pràctiques de monedes socials des de 1999 des del punt de vista del màrqueting. Ha publicat tres llibres en japonès sobre monedes i està a punt de publicar un quart llibre sobre economia social i solidària. És cofundador de l'Institut de la Moneda Social (<http://www.monedasocial.org/>) i escriu posts sobre el tema en el blog d'*El País* (llista de posts: <http://www.monedasocial.org/?p=70>) des de 2013.

Els textos publicats en aquesta revista estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement 3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los, comunicar-los públicament i fer-ne obris derivades sempre que reconegueu els crèdits dels obris (autoría, nom de la revista, institució editora) de la manera especificada pels autors o per la revista. La llicència completa és pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/deed.ca>.

